

Scenariusz 1 (szkoła podstawowa)

Temat: **Wierzenia Prusów – zapomnianych braci Litwinów**

Cele lekcji:

Uczeń:

- Definiuje i rozumie pojęcia, np. politeizm, monoteizm, życie pozagrobowe, baba pruska
- Podaje przykłady bóstw
- Rozumie i opisuje rolę religii w życiu Prusów
- Uzasadnia wskazane zachowania Prusów w kontekście religijnym

„NaCoBeZu” (na co będę zwracać uwagę); oczekuję, że po zajęciach uczeń:

- Poda przykłady bóstw pruskich
- Wyjaśni, co wiemy o babach pruskich i wskaże miejsca, gdzie można je dziś zobaczyć;

Kluczowe pytanie: Jakie było znaczenie religii w życiu Prusów?

Metody: praca z tekstem, praca z materiałem ikonograficznym, metoda jigsaw, pogadanka, opowiadanie, elementy dyskusji, praca z mapą, technika niedokończonych zdań;

Formy: indywidualna, praca w grupach, zbiorowa

Środki dydaktyczne, m.in.; materiał ikonograficzny, mapa, książka *Dziedzictwo ziem pruskich. Dzieje i kultura Warmii i Mazur*, Olsztyn 2012;

Odniesienie do podstawy programowej: V. Polska w okresie wczesnopiastowskim;

Realizacja kompetencji kluczowych:

1. Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
5. Kompetencje osobiste, społeczne w zakresie umiejętności uczenia się;
8. Kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;

Przebieg zajęć:

1. Część porządkowo-organizacyjna (2')
2. Rekapitulacja wtórna: nauczyciel kieruje pytania do uczniów, odpowiadają ochotnicy lub uczniowie wyznaczeni, np. kiedy i dlaczego Mieszko I przyjął chrzest; w co wierzyły plemiona polskie przed przyjęciem chrztu; (3')
3. Część zasadnicza

Nauczyciel opowiada uczniom, że na zajęciach poznamy sąsiadów Polski zamieszkujących tereny, na których dziś żyją sami uczniowie. Opowiada m.in., że o plemionach Prusów wspominali już znani im kronikarze, np. Ibrahım ibn Jakub czy Gall Anonim. Dzięki kronikarzom wiemy, że Prusów (ludy bałtyckie) dzieli się na Sambów, Skalowów, Nadrowów, Natangów, Warmów, Pomezanów, Pogezanów, Bartów i Galindów. (Nauczyciel wskazuje na mapie dla orientacji, jaki poszczególne plemiona zasiedlały teren). W XI wieku na ziemi Prusów istniała duża liczba grodów i umocnień drewniano-ziemnych. Panował ustrój rodowy. Prusowie nie utworzyli jednolitego państwa i w tym tkwiła ich słabość. Społeczeństwo natomiast składało się z trzech warstw: nobilew, pospółstwa i niewolników.

(5')

Nauczyciel dzieli klasę na cztery grupy; każda dostaje jeden materiał pomocniczy (tekst), praca metodą jigsaw (rotacja uczniów, eksperci, wzajemne uczenie się) (15')

Materiał pomocniczy nr 1

(fragment z książki *Dziedzictwo ziem pruskich...*, s.53)

zapoznaj się z tekstem; następnie na jego podstawie oraz wiedzy już nabytej odpowiedz na pytania:

- Jak nazywamy wiarę w wielu bogów?
- W jakich bogów wierzyli Prusowie?
- Czym były tzw. święte gaje?

„Prusowie oddawali cześć bóstwom kryjącym się pod zjawiskami atmosferycznymi, które były dla nich niewytłumaczalne i przed którymi odczuwali lęk. Czcili ciała niebieskie (słońce, księżyc, gwiazdy) oraz zjawiska atmosferyczne (błyskawice, grzmoty), a także ogień rozpalany w miejscach kultu, na specjalnie wyznaczonym terytorium (...) Czcili również niektóre drzewa, szczególnie dorodne lipy i dęby (...) Szczególnymi miejscami kultu były tzw. święte gaje, czyli lasy, w których Prusowie oddawali cześć swoim bogom”

Materiał pomocniczy nr 2

(fragment z książki *Dziedzictwo ziem pruskich...*, s.53)

zapoznaj się z tekstem i odpowiedz na pytania:

- Skąd brały się demony? Czy były uosobieniem zła?
- Co działo się, według Prusów, z duszą człowieka po jego śmierci?

„Bardzo dużą rolę odgrywały w wierzeniach liczne demony, które pochodziły – zdaniem Prusów – od osób zmarłych. Demony nie były przy tym utożsamiane ze złem (...) Prusowie wierzyli w wędrówkę dusz i odradzanie

się ich w zwierzętach, a szczególnie w roślinach. Stąd też ich szczególne skłonności do wierzeń naturalnych, związanych z kultem przyrody”.

Materiał pomocniczy nr 3

(fragment z książki *Dziedzictwo ziem pruskich...*, s.53)

zapoznaj się z tekstem i odpowiedz na pytania:

- Jakie zwierzęta, według Prusów, zapowiadały nieszczęście?
- Kto mieszkał w świętych gajach?
- Jak sobie wyobrażano Kurche, opiekunkę urodzaju; podaj jej odpowiednik np. w religii greckiej)

„Prusowie wierzyli też we wróżby, wynikające z obserwacji życia zwierząt i ich zachowania. Wężę utożsamiali ze szczęściem, wilka ze złem i nieszczęściem, ptaki, szczególnie jaskółki, zapowiadały nieszczęście. Prusowie wierzyli również w diabła, krasnoludki, boginki mieszkające w świętych gajach (łauomy), czarodziejki, zmory itp. Bardzo ważnym w panteonie bóstw pruskich był Kurche, którego wyobrażenie stanowił snopek zboża”.

Materiał pomocniczy nr 4

(fragment z książki *Dziedzictwo ziem pruskich...*, s.53)

zapoznaj się z tekstem i odpowiedz na pytania:

- Dlaczego Prusowie chowali zmarłych z dobytkiem?

- W jakim celu składano ofiary zmarłym?

„Wierzono, że po śmierci istnieje życie podobne do doczesnego, dlatego zacniejszych Prusów chowano razem z niezbędnymi w przyszłym świecie narzędziami, dobytkiem, niekiedy także ze służbą oraz niewolnikami. Następstwem tego było składanie zmarłym ofiar. W ten sposób Prusowie starali się zapewnić sobie ich przychylność i poparcie w życiu na ziemi”.

W kolejnej części lekcji nauczyciel opowiada o tajemniczym relikwie obrzędów pogańskich Prusów, jakim są tzw. baby pruskie. Do naszych czasów przetrwało ich kilkanaście. Można je zobaczyć np. w Olsztynie, Bartoszycach, Toruniu, Prątnicy i Poganowie.

Nauczyciel rozdaje materiał pomocniczy nr 5, wyznaczeni uczniowie głośno czytają fragmenty tekstu;(12')

Materiał pomocniczy nr 5

Zapoznaj się z ilustracją i tekstem a potem odpowiedz na pytania:

- Jak wygląda baba pruska?
- Jak różni się podejście ludowe od naukowego odnośnie pochodzenia bab pruskich (kogo przedstawiają)?

Baby Pruskie – historia:		<p>Kamienne posągi antropomorficzne znajdujące się na terenie dawnych ziem pruskich od dawna wzbudzały ciekawość ludu, a z czasem, także zainteresowanie badaczy. Od „niepamiętnych” czasów stały zazwyczaj na granicach wsi, będąc charakterystycznymi i wydawało się niezmiennymi elementami krajobrazu. Miały formę pionowych, wydłużonych brył przypominających ludzkie sylwetki, z zaznaczonymi elementami twarzy. Często na posągach wyryte były rytualne naczynia, jakimi były rogi do picia. Czasami zaznaczone były ręce, broń, elementy stroju etc. Trudno było mówić o artyzmie tych rzeźb, ale nikt nie miał chyba wątpliwości, że przedstawiają ludzkie postaci. Mimo powszechnie stosowanej nazwy „baba”, przedstawiały groźnych i poważnych mężczyzn.</p> <p>W KAMIEŃ OBRÓCENI</p> <p>Dla mieszkańców wsi i miasteczek było oczywiste, że to skamieniali ludzie, podobno nieszczęśnicy, którzy z różnych przyczyn „obrócili się w kamień”. Najczęściej opowiadano o młodych dziewczętach, które zostały przeklęte przez swoje matki. „Żeńska” baba kamienna z Bartoszyca miała być dziewczyną, która wybierając się do kościoła długo nie mogła zdecydować w co się ubrać. Za swoją głupotę i próżność została przeklęta przez swoją rodzicielkę i skamieniała. Baba z Mózgowa-Laseczna „za życia” miała być bogatym właścicielem ziemskim, który w gniewie strzelał w niebo – w Pana Boga. Obwinił Go za niepogodę podczas zwózki plonów. Najwyższy pokarał go zamienieniem w kamień. Jest też kamień przypominający schylającego się człowieka. Na jego powierzchni dopatrywano się wiązki Inu, która opasywała całą postać, a także pęku kluczy zwisających u pasa). Miał być „owocem” przekleństwa rzuconego przez mieszkańców wsi wracających z niedzielnego nabożeństwa. Zobaczyli oni kobietę, która pracowała na polu zamiast oddawać cześć Panu Bogu.</p> <p>O BABACH BARDZIEJ NAUKOWO</p> <p>Zainteresowania naukowe pruskimi rzeźbami antropomorficznymi pojawiły się w drugiej połowie XIX wieku wraz z powstawaniem lokalnych stowarzyszeń i środowisk zajmujących się „starożytnościami krajowymi”. Mimo, że posągi przedstawiały mężczyzn, często z uzbrojeniem (przede wszystkim w miecze), zaczęto zwać je powszechnie babami, wywodząc nazwę z języków ludów stepowych, gdzie oznaczała ona przodka, praojca.</p> <p>Największą tajemnicą związaną z babami pruskimi jest to, kogo przedstawiały i jakim celom służyły? Poczynione obserwacje archeologiczne w połączeniu ze studiami religioznawczymi wskazują, że pruskie baby kamienne – na obecnym etapie badań – należy wiązać z osobami przodków, którzy z zaświatów mieli opiekować się swoimi potomkami. Oddawano im cześć jako wojowniczym herosom.</p>
--------------------------	--	---

<p>Ilustracje:</p>	<p>Baby zdigitalizowane:</p> <p>Bartel w Bartoszycach: http://www.cyfrowewm.pl/obiekt/721/baba-pruska-bartel-w-bartoszycach</p> <p>Gustebalda w Bartoszycach: http://www.cyfrowewm.pl/obiekt/722/baba-pruska-gustebalda-w-bartoszycach</p> <p>Baba pruska w Olsztynie: http://www.cyfrowewm.pl/obiekt/724/antropomorficzny-posag-kamienny-tzw-baba-pruska-z-</p> <p>Baba Pruska w Prątnicy: http://www.cyfrowewm.pl/obiekt/723/baba-pruska-w-pratnicy</p>	 <p>Gustebalda, Bartoszyce</p>
--------------------	---	--

Bartel, Bartoszyce

baba pruska, Olsztyn; zdj. Iwona Józwiak

4. Rekapitulacja pierwotna (8')

Nauczyciel prosi uczniów o dokończenie wybranego przez nich zdania:

Na dzisiejszej lekcji dowiedziałem się, że...

Zaskoczyło mnie

Chciałbym więcej dowiedzieć się o....ponieważ...